

KELİMELERLE RESİM YAPANLAR – Yeni Türk Edebiyatında Edebî Portre Türüne Bir Bakış –

Seda Özbek*

“Yüz bedenin ruhudur.”
Ludwig Wittgenstein

Özet: Esasen resim, heykel gibi güzel sanat dallarında kullanılan “portre” terimi edebî bir tür adı olarak kişilerin fizikî ve ruhî özelliklerinin tasvir edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Edebiyatımızda genellikle hatıra, biyografi, otobiyografi, mülakat gibi diğer türlerle iç içe geçmiş olarak karşımıza çıkan portre türünün pek çok müstakil örneğini görmek mümkündür. Yine mensur portrelerin yanı sıra pek çok manzum portrelere / otoportrelere de rastlamaktayız. Bu çalışmada Yeni Türk Edebiyatında mensur fizikî portreler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Portre, tasvir, anı, biyografi, edebî tür, mülakat.

ONES PAINTING WITH WORDS

Abstract: In fact, the term of ‘portrait’ used in the art branches like painting and sculpture can be defined as the name of a literal class describing people’s physical and psychological features. To see independent examples of the portrait genre in Turkish literature is possible, connected with other genres, especially memoir, biography, autobiography, interview. We also find many portrait/auto-portrait in verse in addition to prose. In this study, prose physical portrait in New Turkish Literature is emphasised.

Keywords: Portrait, description, memory, biography, literal genre, interview.

GİRİŞ

Portre kelimesi; “(Fr. Portrait) 1. Bir kimsenin yağlı boya, fotoğraf vb. bir yolla yapılmış resmi. 2. Bir kimsenin, bir şeyin sözlü veya yazılı tasviri” olarak tanımlanır.¹ Fransızcada “portrait” sözcüğünün anlamı “insan resmi”dir. Edebiyatta ise bir şahsı okuyucuya tanıtmak gayesiyle o şahsı tasvir etmektir.²

* Arş. Gör., Niğde Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

“Portre, konu aldığı kişiye büyük ölçüde benzeyen ve daha çok baş ve omuzları kapsayan resim türüdür. Portre kelimesi Orta Çağ’da ‘yeniden üretmek’ anlamına gelen protraho sözcüğünden gelir. Resimde, çizimde ya da heykelde, ölü ya da sağ, gerçek ya da düşsel bir kişinin bireysel özelliklerini betimleyen figürler portre olarak adlandırılır. Sanatçının kendi özelliklerini betimlediği türseyse ‘kendi portresi’ (otopotre) denir.”³

Kişinin sadece dış görünüşünün anlatıldığı portreye fizikî portre denir. Fizikî portre yazılırken tanıtılmak istenen kişinin diğer insanlardan ayrılan bedensel özellikleri iyi bir gözlemlerle belirlenir ve bu özellikler tasvir edilir. Anlatılan kimsenin, fizik yapıları -yüz hatları, saçları, gözleri, kirpikleri, kaşları, burnu, ağzı, dişleri, kulakları, vücudu, boyu, kilosu vb.- özgün bir biçimde ortaya konulmalıdır. Fizikî portresi çizilen şahıs okuyucuların belleğinde ne derece kesin çizgilerle canlanıyorsa, portre yazısı o ölçüde başarılı olmuş demektir.

Orhan Okay *Silik Fotoğraflar* adlı eserinde fizikî portre hakkında şu değerlendirmede bulunur:

“Tanıdığımız insanları anarken hiç kaybolmayan fizik yapılarını da anlatışımız, her hâlde şahsiyetlerinin bir parçasını maddî varlıklarında görmüş olmamızdan kaynaklanıyor. Beden yapısı ile karakter arasında mevcut olduğuna inandığımız ilişkiler, paralellikler doğru olmasaydı bunca karakterolojileri, kıyafetnâmeleri boşu boşuna doldurmaya gerek kalmazdı. Zaman zaman tanıdıklarımın portresini çizerken böyle bir karakteroloji yapma iddiasında, hatta niyetinde de değilim. Bu belki o şahsiyeti yakından tanımamış olanların muhayyilesinde biraz daha tecessüm etmesine yardım etmek arzusunda olduğumdandır.”⁴

Dış görünüşün iç dünyayı yansıttığı inancı kıyafetnâme⁶ denilen eserlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Tanıtılmak istenen kimsenin iç âleminin, fikirlerinin, duygularının, zevklerinin, alışkanlıklarının, inançlarının, zaaflarının vs. anlatıldığı portreye ise ruhî portre (tinsel / moral portre) adı verilir. Ruhî portrede kişinin psikolojisi, düşünceleri, sahip olduğu değerler, ahlâkı, alışkanlıkları dile getirilir. Portreye konu olan kişiye ait düşünceleri ve anlayışları daha etkili bir şekilde ortaya koymak için onun sözlerine de yer verilebilir. Çoğu zaman fizikî portre ile ruhî portre iç içe verilir.

Portre yazıcılığı tamamıyla sübjektif bir eylemdir. Yazar, portresini çizdiği şahsı, kendi gözleriyle görür, kendi kulaklarıyla işitir, kendi duygu ve düşünce atmosferiyle algılar. Bütün bu sübjektifliklere rağmen fizikî portreler farklı kalemlerin hemen hemen aynı

mürekkebiyle de çizilebilir. Söz gelimi Ruşen Eşref Ünaydın, Abdülhak Şinasi Hisar ve Hakkı Süha Gezgin eserlerinde Süleyman Nazif'in fizikî özelliklerini kendi bakış açılarıyla verirler. Üçü de değişik yer, zaman ve mekânda aynı insana farklı gözlerle bakmıştır. Tüm bu farklılıklara rağmen bu üç yazarın Süleyman Nazif üzerinde birleştiği nokta, ilk bakışta dikkati çeken ve değişmeyen özelliği yüzünün esmerliği, ön dişlerinin beyazlığı, çıkıklığı ve gözlerinin çakmak çakmaklığıdır.

Ruşen Eşref Ünaydın'ın kaleminden Süleyman Nazif;

"Kendisini pek neşeli gördüm. Çenesindeki uzun kısmından ziyade, yanaklarındaki kısa tarafları ağarmış sakalları, esmer teninin buruşup gerilmesine göre daima kıpırıyor; kırantalaşmış bıyıkları ve sakalları arasında, yüzünün esmerine tezat teşkil eden sık ve beyaz dişleri hemen her cümlesinde bir tebesümle görünüyordu. Sert ve sıcak bakışlı siyah gözleri daima oynuyordu."⁶

Abdülhak Şinasi Hisar'ın gözünden Süleyman Nazif;

"Onun pek şarklı ve hatta Asuri bir çehresi ve manzarası vardı. Ekser koyu renkli esvaplar giyer, güler ve söylerdi. Son zamanlarına doğru yanları beyazlaşmış siyah bir sakalı, iri ve esmer bir yüzü, çıkık dişli bir ağız üstüne açılan irice dudakları ve bu simayı sanki örten ve ona bütün mânâsını veren siyah, parlak, zeki ve cevval gözleri vardı."⁷

Hakkı Süha Gezgin'in ifadeleriyle Süleyman Nazif;

"Esmere yakın bir renk. Ama öyle esmer ki, içinde erimiş koyu bir pembeğin de izi sezilir. Gür, sert bir kaş çatışı altında, siyahlığı ve derinliği artan bir çift göz. Gülerken bile keskinliği yumuşamayan bakışlar. Sakalının şurasına burasına serpiyen gümüş teller, şakaklarına doğru çoğalıyor. Üst dudağı ileriye atılan asabî bıyıklarla örtülü. Ön dişleri sönmeyen bir şimşek gibi azıcık dışarıda... Geniş, ihtiraslı bir ağız ve kuvvetli bir çene..."⁸

cümleleriyle tasvir edilirler.

Bir diğer örnek Yusuf Ziya Ortaç ile Hakkı Süha Gezgin'in kelimeleriyle çizilen İbn-ülemin Mahmut Kemal'in fizikî portresidir. İki farklı portrede dikkati çeken husus, İbnülemin Mahmut Kemal'in heybetli burnu ve çatık kaşlarıdır:

"Beyazıt'ta, eski sahafılar çarşısından geçiyordum. Acayip bir adam gözüme ilişti: Fes kenarları kulak uçlarına değen, esmer, kuru bir adam. Haziran sıcağında arkasındaki neftimsi paltoyu çıkarmamıştı. Boynunda hâlâ bir şal sarılıydı. Ayağında kaloş kunduralar, kaşlarında öfke, gözlerinde gazap, burun kanatları fena bir koku almış gibi nefretle kırışık, siyah ve kalın bıyıklar altın-

da çizilemiş dudakları neredeyse birisini paylayacak. Solunda ve yarım adım gerisinde de saygı ile giden bir sakallı... Sahafklar telâşla yerlerinden kalkıp selamlıyorlar onu. Kimisine baştan savma bir el işareti yapıyor, kimisini de azarlıyordu galiba... Bu adam, meşhur Biyografi = Tercüme-i Hâl ve Bibliyografî = Kitabiyat bilginimiz İbnülemin Mahmut Kemal Bey'miş. Arkasındaki gölge adam da kardeşi Kemal Bey!"⁹

"Üstadın rengi yağızdır. Teninde zamanının donuklaştırdığı tunç esmerliği görülür. Geniş alnında kılıç yarısı gibi derin yarıklar, yüzünde yine kılıç gibi keskin çizgiler var. Çatık kaşları hiddet uçurumları üstüne atılmış iki köprüye benzer. Bunların altındaki uçurumların dibinde çağlıtı duyulmayan alevden iki ırmak akıyor sanırsınız. Mağrur ağzında gürlemek için yaratılmış bir hâl sezilir. Muhteşem burnu yüzüne başka bir heybet verir."¹⁰

Portre yazılarında soğuk realizm yoktur. Kuru bir üslûbun yerini içten, sıcak, samimi bir ifade tarzı alır. Bu yazılarda amaç, okuyucuya sözü edilen şahsın biyografik bilgisini vermek değil, onun ete kemiğe bürünmüş hâli olan "insanî" yönünü ortaya çıkarmaktır.

Örneğin "başıyla başı dertte olan" Ahmet Hâşim "Başım" adlı şiirinde "gövdesi üstünde duran ifrit" olarak nitelendirdiği yüzünü nefretle anlatır. Bir gün Yakup Kadri'ye "Önce şu alnının çıkıklığını düzeltsem acaba nasıl olurum? Sonra baktım ki, burnum da küçülmeye, biçime girmeye muhtaçtır. Haydi onu yaptım farz edelim; ya gözlerimin rengini nasıl değiştirebilirim?"¹¹ diye dert yanar. Rengini bile değiştirmek istediği bu gözler için Hakkı Süha Gezgin; "renkleri çiğ fakat bakışları zeki iki göz" derken Yusuf Ziya Ortaç; "gözbebeklerinde altın, demir, bakır karışık bir maden parçasının bütün renk ve ışıklarını görürdünüz" diyerek onun bakışındaki ahenge dikkati çeker.

Eski Türk edebiyatında ayrıntılı portrelere pek az rastlanır. Oğuz Kağan Destanı'nda, Dede Korkut Kitabı'nda vb. tabiat varlıklarına benzetmeler yapılarak çok kısa portrelere yer verilmiştir. Dinî edebiyatın en tanınmış türlerinden olan hilye ve siyer gibi eserler Hz. Muhammed'in özellikle dış görünüşünü tasvir eder. Şairlerin hayatlarını ve şiirlerini öznel bir bakış açısıyla değerlendiren tezkirelerde şairlerin fiziksel görünüşleri, yüz güzellikleri, boy bos, şişmanlık veya zayıflıkları genel görünüşleri ile ilgili portre kırıntlarına rastladığımızı belirtmekte yarar vardır.¹²

Tanzimat edebiyatında roman türünün gelişmesiyle birlikte dış görünüşler yanında kişilikleri de canlandıran portre yazıları gitgide ustalık kazanır. Özellikle roman ve hikâyelerde portre örneklerine rastlamak mümkündür. Fakat bunlar kurmaca eserler olduğu için biz bu metinlere yer vermedik. Yine fotoğraf sanatçılarının ede-

biyat dünyasından ünlü kişilerin fotoğraf portrelerinden oluşan eserleri de bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Şahin Kaygun'un 1982 yılında yayımlanan *Portreler* adlı eseri ile Ara Güler'in *100 Yüz* isimli eseri bunlardan bazılarıdır.

Yeni Türk edebiyatında edebî portre türünü müstakil edebî portrelere ek olarak anı portre, söyleşi portre, biyografi portre gibi alt başlıklara ayırabiliriz. Anı portreler hatıra türü içerisinde değerlendirilen eserlerin bünyesinde aynı zamanda 'portre' özelliği taşımasından ileri gelir. Söz gelimi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* olarak kaleme aldığı hatıra türündeki eserinde on bir edebiyatçıya dair hatıralarını aktarırken onların fizikî ve ruhî portrelerini de verir. Yine Ruşen Eşref Ünaydın, edebî röportaj kategorisinde değerlendirdiğimiz *Diyorlar ki* adlı eserinde edebiyat dünyamızdan on sekiz sanatkârın sadece edebî görüşlerini vermekle kalmaz, aynı zamanda onların portrelerini de okuyuculara sunar. Biyografi portreler ise, yazarların bizzat gördüğü, yakından tanıdığı kişileri anlattıkları eserler ve yakından incelenen hayatların kaleme alındığı eserler olmak üzere ikiye ayrılır. Ahmet Hamdi Tanpınar *Yahya Kemal* adlı eserinde Yahya Kemal'in portresini de okuyuculara sunar. Orhan Okay *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* adlı doktora çalışmasında Beşir Fuad'ın beden yapısı ve karakteri hakkında bilgiler verir.

Yazımızın konusu olan mensur fizikî portre örneklerini taşıyan eserleri ilk yayım yıllarını göz önüne alarak aşağıdaki şekilde tasnif etmek mümkündür:

A. *Müstakil Eserler*: Yusuf Ziya Ortaç, *Portreler* (1960); Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş* (1966); Yahya Kemal Beyatlı, *Siyasî ve Edebî Portreler* (1968); Haldun Taner, *Ölür İse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil* (1979); Vecihi Timuroğlu, *Yazınımızda Portreler* (1991); Hakkı Süha Gezgin, *Edebî Portreler* (1997); Beşir Ayvazoğlu, *Defterimde Kırk Suret* (1996); Zuhal Tekkanat, *Cemal Süreya Portresi* (1998); Enis Batur, *Kurşunkalem Portreler* (1999); Mehmet Behçet Yazar, *Edebiyatçılar Âlemi* (1999); Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar* (2001); Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Edipleri* (2005), Hilmi Yavuz, *Yüzler ve İzler* (2006).

B. *Anı Portre Kitapları*: Refik Halid Karay, *Tanıdıklarım* (1922); Hüseyin Cahid Yalçın, *Tanıdıklarım* (1936); Halid Fahri Ozansoy, *Edebiyatçılarımız Geçiyor* (1939); Oktay Akbal, *Şair Dostlarım* (1964); Samet Ağaoğlu, *Aşına Yüzler* (1965); Baki Süha Edipoğlu, *Bizim Kuşak ve Ötekiler* (1968); Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* (1969); Necip Fazıl Kısakürek, *Babiâli* (1975); Mehmet Çınar-

lı, *Sanatçı Dostlarım* (1979); Nihad Sâmi Banarlı, *Kitaplar ve Portreler* (1985); Salim Şengil, *Anılarda Kalan Portreler* (1991); Taha Toros, *Ma-zî Cenneti* (1992); Halil Soyuer, *Şair Dostlarım* (2004).

C. *Söyleşi Portre*: Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki* (1918); Hikmet Feridun Es, *Bugün de Diyorlar ki* (1932); Mustafa Baydar, *Edebiyatçı-larımız Ne Diyor?* (1960); Gavsî Ozansoy, *40 Yıl Sonra Diyorlar ki* (1962).

D. *Biyografi Portre*: Ahmet Midhat Efendi, *Beşir Fuad* (1888); Ya-kup Kadri Karaosmanoğlu, *Ahmet Hâşim* (1934), *Atatürk* (1946); Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret* (1946); Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal* (1967); Orhan Okay, *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralis-ti* (1969); Nazan Bekiroğlu, *Şâir Niğâr Hanım* (1998).

Edebî portrelere örnek olarak verdiğimiz eserler hiç şüphe-siz bu kadarla sınırlı değildir. Zikrettiğimiz portre kitaplarının ta-mamından örnekler vermek de bu makalenin hacmini epeyce aşac-aktır. Biz, ilgimizi çeken fizikî portrelerden örnekler vermeyi tercih ettik. Yine, kelimelerle çizilen portrelerin kalemle çizilmiş hâli ara-sındaki benzerliğin derecesini göstermek adına, Yusuf Ziya Or-taç'ın *Portreler* isimli eserindeki Münif Fehim'in çizdiği resimlerden birkaç örnek vermenin uygun olacağını düşünüyoruz.

FİZİKİ PORTR EÖRNEKLERİ

a. Müstakil Edebî Porte Kitaplarından Örnekler

Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar* adlı eserinde şair, yazar, akademis-yen, hattat vs. pek çok meslekten portrelere yer vermiştir. Bu por-treler, hatıralarla harmanlanarak okuyucuya sunulur.

Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*'ın önsözünde portre ile ilgili şu de-ğerlendirmelerde bulunur:

“Burada portrelerini ve bazı özelliklerini verdiğim kişilerden bazıları ile hayatta sadece birkaç kere karşılaştım, bazılarıyla ise daha yakından, hocalık -öğrencilik, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerim oldu. (...) Yakından gördükleri-min, üzerimdeki intibalarıyla beraber yer yer birkaç çizgiyle fizyonomilerinden ve beden yapılarından da bahsetmek lüzumunu hissettim. Eski kıyafetnâ-melerden yeni karakterolojilere kadar çok gevezelik edilmiş olan beden yapısı ile şahsiyet arasındaki ilişkiler konusuna meraklı olanlar için küçük ipuçları vermek istedim.

Abdülhak Hamid, Makber mukaddimesinde kitabını okuyanların bir kab-ristanı ziyaret etmiş olacaklarını söyler. Hatıra ve portre yazıları ise bana göre Makber'den daha fazla kabristan ziyaretini andırıyor.”¹³

Eserde Nihad Sâmî Banarlı'nın portresi şu şekilde verilir:

“Nihad Sâmî Bey ortadan biraz daha kısa boyluydu ve bu tiptekilerin ekseriyeti gibi kalın tabanlı ayakkabısı, yaz-kış başından çıkarmadığı ve itina ile sağ kaşının üzerine indirdiği fötr şapkasıyla ilk bakışta dikkati çekiyordu. İri-ce adımlarla ve dizlerinin üzerinde biraz yaylanır gibi bir yürüyüşü vardı. Güzel bir İstanbul Türkçesiyle konuşurdu, yazılı bir metni, belki daha doğrusu bir şiir metnini inşad eder gibi, ahenkli, tannân, vurguları ve tonları hissedilir derecede belirli bir konuşma. Buna daha az belirli jest ve mimikleri de ilâve edebiliriz. Bu çok göze çarpan tavır ve konuşma tarzının, muzip ve zalim öğrenciler tarafından kolayca taklit edildiğini tahmin etmek zor değildir.”¹⁴

Hakkı Süha Gezgin 1939 ve 1941 tarihleri arasında *Yeni Mecmua* dergisinde toplam doksan üç şahsiyetin portrelerini çizmiştir. Beşir Ayvazoğlu tarafından derlenip 1997 yılında yayımlanan *Edebî Portreler*'de hemen hemen her şahsiyet öncelikle fizikî özellikleri verilerek okuyuculara tanıtılır. Beşir Ayvazoğlu eser hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Toplam doksan üç portreden sadece on kadarı yazıldığı sırada hayatta olmayan şahsiyetler hakkındadır. Bu metinler, portresi çizilen şahsiyetlerin çoğunu yakından tanıyan bir yazarın kaleminden çıktığı için, edebiyat tarihimiz açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Tarihî şahsiyetlerin çoğunun, tasvir yasağı sebebiyle, maddî varlıkları bakımından karanlıklar içinde kalmasına hayıflanılan Hakkı Süha, her portreye, ele aldığı şahsiyetin dış görünüşünü tasvir ederek başlıyor. Daha söz konusu şahsiyet ‘mânâ ve ruh’ bakımından tahlil eden Hakkı Süha'ya göre, bir portrenin gerçekten bu adı taşıyabilmesi için, ‘bahsettiği şahsiyetin hem gövde, hem ruh çizgilerini belirtmesi lâzım gelir.”¹⁵

Burada dikkati çekmek istediğimiz bir nokta var. Hakkı Süha Gezgin, Beşir Ayvazoğlu'nun da dediği gibi anlattığı şahsiyetlerin özellikle ve öncelikle fizikî görünüşlerini vermeyi yeğlemiştir. Her şahsiyet öncelikle fizikî portreleri bakımından okuyucuya tanıtılır. Edebî portre dediğimiz zaman, adından da anlaşılacağı üzere akla gelmesi gereken ilk eser Hakkı Süha Gezgin'in *Edebî Portreler*'idir. Bu eser sadece edebiyatçıların değil musikişinasların da portrelerini ilave etmektedir. Eserdeki doksan üç portrenin hepsini buraya almak mümkün olmadığı için birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Sait Faik Abasıyanık:

“Uzun bir boy, endamlı bir yapı, şişkin şakaklar üstünde kabarıklığı çoğalan sarı saçlar. Galiba her rastladığı berbere girdiği için, bu saçlar hiçbir zaman

iyi kesilmez. Şapkasının markası ne olursa olsun, başında iyi durduğu görülmemiştir.

Çıkık elmacıklı Türkmen yüzünde açık mavi gözleri birer hülya penceresini andırır. Akları hemen daima kanlıdır. Öyle dalgın bakarlar ki, yüzüne saptıkları vakitlerde de sizi görüp görmediklerini pek kestiremezsiniz.

Geniş ağızda dudak yok, gülüş vardır. Medhe güler, iltifata güler, hidde-te, siteme, tenkide güler.”¹⁶

Sabahattin Ali:

“Şişkin elmacıklarının pembe baharı üstüne ak saçları dökülür. Fakat bu dökülüşte o renk tezadını yumuşatan, tabiileştiren öyle bir tatlılık var ki, hiç yadırgamazsınız. Gövdesine göre biraz büyük başı, erimiş kurşun renkli gözleri, çıkık elmacıkları ile Şimal Türk’ünü andırır. Konuşmasını daha âhenkli yapan cana yakın pelteklığı en kesin hükümlerini yumuşatır.”¹⁷

Peyami Safa:

“İnce cılız bir boyun üstünde kocaman bir baş. Yorgun çizgili bir yüz. Solgun bir ten, ağır kıvılcınlı, azıcık şiş kapaklar altında, henüz uyanmış hissi veren, dalgın, derin, fakat boş gözler. Bu boşluk duygusu belki de onlardaki maviliğin tesiridir.

Keskin bir çizgiyle düşen alında bakışlarının tutunamadan kayar ve kemerli mağrur burnuna takılıp kalır. Peyami Safa’yı en çok galiba bu mağrur burun ve acı mânâlı ağız anlatıyor.”¹⁸

b. Söyleşi Portre Örnekleri

Ruşen Eşref Ünaydın, 1916-1918 yılları arasında Türk edebiyatında isim yapmış belli başlı şair, edip ve mütefekkirleri ziyaret ederek onların edebiyat hakkındaki duygu, düşünce ve görüşlerini okuyuculara sunar. “Edebî ziyaret ve mülakatlar” şeklinde isimlendirilen bu edebî röportajların bir kısmını 1916’da *Servet-i Fünûn* ve *Türk Yurdu* mecmualarında neşreder, 1917 ve 1918 yıllarında daha programlı bir bütün olarak *Vakit* gazetesinde yayımlar ve çok geçmeden 1918 yılında *Diyorlar ki* adıyla kitap hâlinde bastırır. Bu eser, Şemsettin Kutlu tarafından sadeleştirilerek 1972 yılında Latin harflerine aktarılmıştır. Ruşen Eşref Ünaydın, eserde Abdülhak Hamid (Tarhan), Nigâr Hanım, Samipaşazade Sezai Bey, Halid Ziya (Uşaklıgil), Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahid (Yalçın), Süleyman Nazif, Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Mehmet Emin (Yurdakul), Halide Edip (Adıvar), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Ziya Gökalp, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ömer Seyfettin, Refik Halid (Karay), Fazıl Ahmet

(Aykaç), Ahmet Hâşim ve Ali Kemal ile yaptığı edebî röportajları yayımlarken aynı zamanda adı geçen edebiyatçıların fizikî ve ruhî portrelerini de anlatır.

Ortamin samimiyetini ve sıcaklığını hissettirme kudretine sahip olan yazar, bu isimlerden Samipaşazade Sezai ile edebiyat üzerine yaptığı mülakattan sonra biraz evvel gördüğü yüzü kendi zihin ay-nasından yansıtarak okuyuculara sunar:

“Alnı tepesinden yüksek, yassıca büyük bir baş, çökük iki yanak ve onların zayıflığıyla daha büyümüş sivri bir burun. Çukur şakaklar, gayet kalın ve kısa siyah kaşların altında derine saklanmış gözler, simasının zayıflığını daha faz-lalaştırın ve rengini uçuklaştıran kalın, uzun beyaz bıyıklar, çıkıkça bir omuz, içrelekçe bir göğüs, asabi bir mizâc, nazik, asil ve saf bir ruh!..”¹⁹

Kuvvetli bir gözlem gücü olan Ruşen Eşref Üneydın mülakat sı-rasında, edebiyatçının hâl ve hareketlerini, mülakatların yapıldığı ortamı vs. en ince ayrıntılarına değin tasvir eder. Öyle ki Refik Ha-lid ile yaptığı mülakatta Refik Halid sohbetin başında; “*Siz böyle, Hüseyin Cahid Bey’de filan yaptığınız gibi bizim odayı da tarif edecek mi-siniz?(...)Bana da evvela eski edebiyat için mi soracaksınız?*” diye sorar. Bu durum mülakatların edebiyat çevreleri tarafından takip edildi-ğinin de göstergesidir. Ruşen Eşref’in gözünden Refik Halid Ka-ray’ın fizikî portresi şöyle verilir:

“Aralıkları fasiladâr hafif siyah kaşların altında uzun kirpikler arasından insana munis bir istihza parıltısıyla bakan iri gözlü, uzunca kambur ve çok ma-nidâr burunlu bu sima, kendisini hepimize hayli özletmişti. Onu bu sefer gayet sade ve daha durgun gördüm. Sadakor gömlek yakasından çıkan boynu daha incelmış; süzgün yüzüne geldiği diyarların esmerliği çökmüş; üzerine sert, si-yah saçlar dökülen alnuna gurbet yıllarının izleri toplanmış... Sesine, hareketle-rine şakrak bir ihtiyar nüktesi ve saçlarına gayet seyrek birkaç ak düşmüş...”²⁰

Abdülhak Şinasi Hisar’ın gazete ve dergi sütunlarında kalmış anı portre muhtevalı yazıları Tahsin Yıldırım tarafından 2005 yılında *Geçmiş Zaman Edipleri* adıyla yayıma hazırlanmıştır. Eserde Nâmık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamid, Necip Âsım, Şair Nigâr Hanım, Halit Ziya, Tevfik Fikret, Ahmet Hikmet, Tunalı Hilmi, Süleyman Na-zif, Cenap Şahabettin, Ziya Gökalp, Halid Raşid, Yahya Kemal, Ah-met Hâşim, Ziya Osman Saba, Selim Nüzhet Gerçek gibi pek çok is-me yer verilir. Abdülhak Şinasi Hisar, anlattığı şahısların fizikî ve ru-hî portrelerini vermeyi ihmal etmez. Bu isimlerden Mehmet Rauf’un deyim yerindeyse hayat felsefesini; “*Bütün ömrü iki kutup arasında ça-balıyordu: Biri edebî yazıları neşretmek ve edebî şöhretini yükseltmek; diğ-*

ri de, bu yazılar ve bu işlerle hayatını koruyan parayı kazanmak” ifadesiyle özetleyen Abdülhak Şinasi, onun fizikî portresini şöyle çizer:

“Tıknaz ve hayli kısa boylu, beyaz tenli, kırmızımtrak yüzlü, sarı saçlı, sarı bıyıklı, miyop, açık renk elbiseli, yüksek yakalıklı, kalın camlı gözlüklerinin arkasından bulanık bakışlı, hiç sesi duyulmayan, genç, ufak tefek bir insandı. Hemen biraz mahcubiyetten kızaran bir adam ki hüviyeti biraz silik kalır ve gördüğümüz muhtelif fotoğraflarında da mübhem kalırdı”²¹

Aynı eserde portresi çizilen bir diğer şahıs Şahabettin Süleyman’dır. Genç yaşta hayatını kaybeden Şahabettin Süleyman’ın parmakları sigara tutmaktan sapsarıdır, sigaranın, alkolün etkisiyle pürüzlü bir sesi vardır:

“Kalıpsız ve tepesi kalkık bir fes, uzun bir boy, ergenliklerin kapladığı bir yüz, sarı bir ten, siyah saçlar, gözlüğün camları arkasında büyüyen ve titrekleşen siyah gözler, sarı ve yosunlu dişler, kirli tırnaklı esmer eller! Onu düşündüğüm zaman bunlarla bir de muttasıl uçlarına kadar içtiği küçük sigaralarını hatırlıyorum ve bu sigarayı tutan parmakları bir kehrüba suyu ile boyanmış gibi sapsarıydı. Şahabettin Süleyman’ın sesi de biraz kısık, alkolün, nikotinin ve tasannuun tesirleriyle çatal çatal olmuş bir sestî ve galiba hafif bir tarzda peltekti. Yahut onun biraz telâffuzu bozuktu. Sözleri sigarasının dumanlarına dökülüp karışmış gibi, fikirleri vuzuhtan mahrum geliyor, iyi görülmeyen gözleri bu karışık çehre hakkında muayyen bir fikir vermiyor, o, fakat parmaklarında bir kordon sallayarak yüksekten âmirane bir şeyler söylüyordu. Bütün bu hüviyetleriyle biraz dumanlı, biraz silik, biraz kendine mahsus, biraz malûm, biraz âmiyane ve bazı kadınların sevdikleri çirkinlikte bir tip teşkil ediyordu. Rum bir de metresi vardı.”²²

c. Hatıra Portre Örnekleri

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1969 yılında yayımlanan *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*’nda Mehmet Rauf, Şahabettin Süleyman, Refik Halid, Ahmet Hâşim, Yahya Kemal, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Abdülhak Hamid, Tevfik Fikret, Abdülhak Şinasi Hisar ve Halide Edip Adıvar ile ilgili hatıralarını anlatırken onların portreleri hakkında da bilgi verir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu eserin ön-sözünde şöyle der:

“Oysa ben Gençlik ve Edebiyat Hatıraları adını taktığım bu yazılara ne bir hayat felsefesi ne de bir otobiyografya niteliği vermek niyetindeyim. Hele bunlarda elli altmış yıllık fikir ve edebiyat tarihimiz üzerinde bir deneme yapmak hiç aklımdan geçmiyor. Göreceksiniz ki o devir boyunca tanıdığım şair ve yazarları anlatırken kronolojik bir sıra bile takip etmemişimdir; kendimi hafızamın serbest seyrine bırakmışımdır.”²³

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserinde en çok yer verdiği şahsiyetlerden biri de Ahmet Hâşim'dir. Yazar, Ahmet Hâşim'in fizikî ve ruhî portresini birlikte verir:

"(...) O beni gülümser gözlerinin ucuyla süzüyor, ben ona şaşkın şaşkın bakıyordum. 'Gülümser gözlerinin ucuyla' dedim. Evet, Ahmet Hâşim, herkes gibi ağzıyla gülümsemiyordu. Bir istihzayı mı yoksa bir sempatiyi mi ifade ettiği anlaşılamayan gülümsemeleri onun mavi gözlerinin ucunda idi. Mavi gözleri dedim. Belki şaşacaksınız. Zira, Şi'r-i Kamer şairinin yüzünü sade resimlerinde görmüş iseniz ve hele onun Bağdatlı olduğunu biliyorsanız, Ahmet Hâşim'i mutlaka karayağz bir insan sanmaktasınızdır. Nitekim, ben de kendisini görünceye dek öyle sanıyordum ve karşıma Ahmet Hâşim diye beyaz tenli, kumral bir genç adam çıkınca hayrete düşmüştüm."²⁴

Halid Fahri Ozansoy'un *Edebiyatçılar Çevremde* isimli eseri 1970 yılında yayımlanmıştır. Bir hatıra niteliğinde olan bu kitapta yazar, önsöz niyetine "Hayalleri İle" başlığı altında edebiyatçıları en bariz özellikleriyle anlatmıştır. Şiirin tamamını buraya almak mümkün olmadığından birkaç kıta vermekle yetineceğiz:

*Gözlerim tepelere bakan bir pencerede,
Her dostu hatırlarım, sorarım:- Neredesin?
Salâhattin Enisle Enis Behiç nerede?
Nerede ilk şairlik kardeşim Hakkı Tahsin?
(...)
Gelse Servet-i Fünûn sahibi Ahmet İhsan,
Vay beyim iltifatı yine bol bol dilinde;
Gelse Abdülhak Hamid, o büyük şair insan,
Makber'e dalmış gibi Hindin bir sahilinde
(...)
Gelse Ercüment Ekrem gözlüğünü bir silse
Postuna kurulsa da Eviya-yı Cedid'in;
Gelse İsmail Habib bir şiir incelese,
Kısa kes cancağızım dese Ömer Seyfettin.
(...)²⁵*

Halid Fahri Ozansoy'un çevresindeki edebiyatçılardan biri Ali Canip Yöntem'dir. Yazar, Ali Canip Yöntem'i Ömer Seyfettin'e çok benzetir:

"Sanki gözlerinin altından, gözlerini kısarak cin gibi hâlâ bakıyor bana... O toparlacık ve kısacık boyu ile değil de, en çok o gözleri ve gözlükleri ile be-liren bir varlık gibi idi. Zekâ, bilgi ve nükte, esrarlı bir hava ile kaynaşarak, o

araştırmacı ve biraz muzip bakışlardan mı dolmuştu benliğine? Üstelik onu Ömer Seyfettin'den de ayıramazdım. Yan yana yapışık iki fotoğraf gibi görürdüm ikisini de... o kadar beraber, o kadar can ciğer dosttular."²⁶

Yusuf Ziya Ortaç'ın 1966 yılında Akbaba Matbaası'nda basılan *Bizim Yokuş* isimli eseri Bâbîali'de geçen elli yıllık bir serüveni anlatır. Yazar, hatıralarını anlatırken çeşitli kesimden insanların portrelerini de verir. Edebiyat ve basın dünyamızın renkli kişilerinin anlatıldığı eserden *Sabah* gazetesi İdare Müdürü Ulvi Bey'in fizikî portresi şu cümlelerle tasvir edilir:

"Bir Ulvi Bey'i vardı Bizim Yokuş'un: Yeşille mavi karışık, griye çalan iki göz. Uzunca bir çene üstünde genişçe bir kafa. Daima taralı, sık, dalgalı saçlar. Pantolon, her gün sabahtan akşama kadar ütülü. Gömleğin yakası ve kolları günün her saatinde bembeyaz. Masasına toz konmak yasak."²⁷

Yusuf Ziya Ortaç'ın hatıralarıyla harmanlaştırdığı bir diğer eseri *Portreler*'dir. 1960 yılında yayımlanan eserin önsözünde; "*Batıda zengin hatıralar vardır. Biz bu yönden de züğürtüz. Hatıralarını yazmış, padişah, vezir, serdar tanıyor musunuz? Evet, diyemeyeceğiniz kadar az, değil mi? (...) Şimdi o cömert, âlicenap iltifatları biraz olsun ödeyebilmek için yazdıklarımı okurken tekrar uyanan hatıralarımı da katarak bir araya topluyorum.*" diyerek yirmi dört kişi hakkında değerlendirmelerde bulunur: Abdülhak Hamid, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halid Ziya, Hüseyin Cahid, Süleyman Nazif, Rıza Tevfik, Mehmet Âkif, Celâl Sahir, Abdullah Cevdet, Midhat Cemal, Ahmet Hâşim, Emin Bülent, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Ömer Seyfettin, Enis Behiç, Yahya Kemal, Ercüment Ekrem, İbrahim Alâattin, Halil Nihat, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, İbnülemin Mahmut Kemal. Bunlardan Ömer Seyfettin'in fizikî portresi şöyle verilir:

"Hızla açılan kapıdan içeri girişi, hayır girişi değil atılışı hâlâ gözümün önündedir. Bu kadar gergin vücut, bu kadar kıvılcıktan insan o gün bugündür hâlâ görmedim. Göğsü alabildiğine ileride, omuzları gerideydi. Sarı, uçları az, kıvrık bıyıkları vardı. Kaşlar seyrek ve altın kumralı... Saçlar da öyle... Hafif çiçek bozuğu yüzünde alayla acı karışık tuhaf bir gülümseme hiç eksik olmuyordu. Kirpiksiz gözleri bir noktada duramayan, iki damla mavi ışıktı. Elinizi sıkışından anlıyordunuz çok kuvvetliydi. Bu adam Ömer Seyfettin'di."²⁸

Necip Fazıl Kısakürek'in 1975 yılında yayımlanan *Bâbîali*'de fizikî ve ruhî portre örneklerine rastlamak mümkündür. Eserde Abdülhak Hamid'in fizikî portresi şu cümlelerle dile getirilir:

“80 yaşına rağmen dökülüp gitmemiş ve beyazları arasında siyah teller kalmış, yatık ve taralı saçlar... Açık, ferah, saygı ve güven verici, saray cephesi gibi bir alın... Sağdaki yukarıya kalkık ve çatık, bir çift hiddetli kaş... Göz kapaklarının ve göz altlarının kıvrımlarında şahsiyet mühürü çizgiler... İştihâ habercisi irice bir burun, büyükçe kulaklar ve gayet zarif, rengi saçlarına denk bir sakal.”²⁹

d. Biyografi Portre Örnekleri:

Bu kategoride ele aldığımız eserlerden biri Orhan Okay'ın *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* isimli eseridir. Akademik bir çalışma olan bu eserde Orhan Okay “Beşir Fuad'ın Beden Yapısı ve Karakteri Üzerine Bir Deneme” başlıklı bölümde Beşir Fuad'ın beden yapısı ve karakteri arasındaki ilgiye dikkat çekmiştir. Bileklerini keserek intihar eden, ölüm sırasında hissedilenleri bilimsel bir gözlem olarak kaydetmeyi amaçlayan Beşir Fuad'ın beden yapısı ile ilgili tek gözlem Ahmet Midhat Efendi'ye aittir:

“Uzuna karib orta boylu, tknaz vücutlu, gayet mütenasib endamlı, kaviyü'l-bünye bir babayığit olup beyaz pembe bir çehre üzerinde siyah ve gümrah bir çift kaş ile kumral bıyıkları cemalinin ziynet-i esasiyesi olduğu gibi, mütenasip ağzı ve burnu ve yumru çenesi ve gayet güzel dişleri her görenin nazar-ı muhabbetini celp edecek bir cemâl-i merdane teşkil ederdi. Hele gözünden saçılan zekâ nurları ilk nazarda kendisinin gayet seriü'l-intikal bir genç olduğunu tanıttırırdı.”³⁰

Akademik bir diğer çalışma Nazan Bekiroğlu'nun *Şâir Nigâr Hanım* adlı eseridir. “Güftesi garplı, bestesi şarklı” olarak nitelendirilen Şâir Nigâr Hanım'ın fizikî portresi şu cümlelerle verilir:

“Komşu yalının oğlu olmak sebebiyle, kendisini yakından tanıyan Abdülhak Şinasi ise, Nigâr Hanım'ın 'bir de güzellik şöhreti' olduğunu belirtmekte ve bir portre çizmektedir: 'Macar Osman Paşa'nın kızı olarak bilinen Nigâr Hanım'ın yüzü büyükçe, kemikli, gözleri büyük, parlak saçları da gür ve siyahtı.' Aynı yazara göre Nigâr Hanım açık buğday tenlidir, ağzı ve burnu küçük ve gayet biçimlidir. Boyu çok uzun olmayan şâirenin, hastalık dönemlerine ait olması gereken bazı fotoğraflarında da gördüğümüzün dışında zayıf olduğu söylenemez; ama kilolu da sayılmaz.”³¹

Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret* isimli çalışmasında beden yapısı ile karakter arasındaki ilgiye³² dikkat çeker ve Fikret'in beden yapısına karşılık gelen ruhî karakterini sınıflandırır. Haddinden fazla hassasiyet, insandan kaçma, çekingenlik, ciddiyet, garabet, mahcupluk, ürkeklik, ince hislilik, titizlik, tabiat ve kitap sevgisi gibi vasıflara sahip olan Fikret'in fizikî özellikleri şöyledir:

“Fikret’in beden yapısı ‘piknik’e yakın ‘atletik’tir. Daha Galatasaray’da iken resim hocası ona ‘şişman’ adını takmıştır. Dr. Rıza Tefvik de, Fikret’in mektepte iken ‘iri cüsseli, ağır vücutlu, pek kuvvetli ve sağlam’ olduğunu söylüyor. Hocası Abdurrahman Şeref de Fikret’in ‘on altı on yedi yaş çağlarında müdevver çehrelî, esmerce benizli, mütenasibü’l-âzâ bir şâkird’ olduğunu hatırlamaktadır. Arkadaşı Cenap, Fikret’i şu şekilde tasvir etmektedir: ‘Vasatın fevkinde bir kamet ve esmerin dúnunda bir renk; kalkan gibi hücum ve müdafaya hazır bir vücut üstüne omuzların fevkalâde genişliğine nisbetle küçük bir baş... Fikret’in bütün âteş-i hayatı gözlerinde idi... Fikret’in bazusunu görünüz, pehlivan dersiniz; fakat ellerine bakınız, prens diyeceksiniz. Büyük şairin bacakları pek uzun değil, fakat hatveleri pek genişti...”³³

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Her devirde her yazar/şair/araştırmacı tanıdığı tanımadığı insanları kelimelerle anlatma yoluna gitmiştir. Kalemîni fırça, kâğıdını tuval olarak görenler anlatıkları şahısların kelimelerle çizilen portrelerini böylelikle farklı bir yöntemle okuyucuların zihinlerine kazımıştır.

SONUÇ

İnsanın dış görünüşünün anlatıldığı fizikî portreler yazılırken tanıtılmak istenen kişinin diğer insanlardan ayrılan bedensel özellikleri kuvvetli bir gözlemden sonra tasvir edilir. Amaç, anlatılan kimsenin fizik yapısını özgün bir biçimde ortaya koymaktır.

Ele aldığımız fizikî portrelerde, portresi çizilen şahısların daha çok yüz özellikleri üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Alın, gözler, kulaklar, burun, ağız, çene vb. Bununla birlikte portresi çizilen şahsın boyu ve kilosu, hâl ve hareketleri, giyim kuşama, nev-i şahsına münhasır tavırları da anlatılmaktadır.

Fizikî portrelerin genellikle iyimser bir bakış açısıyla yansıtıldığını söylemek mümkündür. Tabiatı gereği sübjektif bir eylem olan portre yazıcılığı bir yandan da objektif bir karakter sergiler. Hiç kimse yuvarlak bir yüzü dikdörtgen şeklinde tasvir etmemiştir. Sadece üslûptan kaynaklanan ifade tarzı farklılığı vardır.

Fizikî ve ruhî portrelerin biyografi, otobiyografi, hatıra, röportaj gibi diğer türlerle iç içe olduğunu söylemek mümkündür. Bu portreler kimi zaman diğer türlerde satır arasına gizlenmiş, kimi zaman ise müstakil olarak karşımıza çıkmıştır.

Edebî portrelerde edebiyat dünyasına damgasını vurmuş isimler, ete kemiğe bürünmüş “insan” halleriyle anlatılmıştır. Beden yapısı ve karakter arasındaki ilişki, madde ile ruh arasındaki bağ, “su-

ret"ın "siret"e şahit olduğuna dair yaygın inanç, edebî portrelerin önemini daha da artırmaktadır.

DİPNOTLAR

- 1 *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 1818.
- 2 Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969, s. 572.
- 3 Ümit Özkanlı, *Sanat ve Sanatçı Bağlamında Otoportre ve Portre*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2006, s. 6.
- 4 Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001, s. 89.
- 5 Kıyafetnâme bir kimsenin saç, göz, kulak, el, ayak vb. uzuvlarına ve dış görünüşüne bakıp o kişinin ahlâk ve karakter yapısı hakkında hükümler koyan, yani zâhirden bâtını tespit ve tahmine çalışan ilim dalıdır. Vücut yapısı ile ahlâk arasındaki münasebetlerin -katiyet göstermese de- mevcudiyeti bir gerçektir. İslâm'dan önce dünyanın birçok ülkesinde bu ilim sahası ile meşgul olunmuş, bu hususta çeşitli fikirler ortaya atılmış ve eserler yazılmıştır. İnsanı tiplere göre ayırma M.Ö. V. yüzyılda yaşamış olan Hipokrat tarafından yapılmıştır. Bu konuda Türkçe bilinen ilk müstakil eser Hamdullah Hamdî'nin *Kıyafetnâme*'sidir. (...) Lokman Çelebi'nin *Kıyafetnâme*'sinden bir örnek: "Sarı saç hoş hâlli olur. Siyah saçlı emîn ve adil olur. Siyaha meyilli olan iyi tavırlı, dürüst ve mert olur. Sarıya meyilli (kumral) saçlı kişi mutedil mizaçlı ve heybetli olur. Hz. Musa'nın hâli buna misal teşkil eder... Yine hükema, bükümlü saçlı olmak iyidir, az tüylülük kıyaset, fırsat ve latif tabiata delildir, derler." Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin *Kıyafetnâme*'sinden:

"Kim ki saçı serd olur
Akl ile cür'et bulur
Kim ki saçı nerm olur
Ebleh ü bi-serm olur
Kim ki saçı sarıdur
Kibr ü gazab kârudur
Kim ki saçıdur kara
Sabrı var anı ara
Kumral ise saç güzel
Sahibidür bî bedel
Saçı az olan latif
Oldı arif ü zarîf
Saçı az olsa zenün
Fehmi az olur anun"

(*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, c. V, İstanbul, 1982, s. 339-341.)

- 6 Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, Dersaadet-Kanaat Matbaası, 1334, s. 111-112.
- 7 Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Edepleri*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005, s. 209.
- 8 Hakkî Süha Gezgin, *Edebî Portreler*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005, s. 283.
- 9 Yusuf Ziya Ortaç, *Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1960, s. 183.
- 10 Gezgin, *age.*, s. 153.
- 11 Beşir Ayvazoğlu, *Ömrüm Benim Bir Ateşti Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı*, 3. bs., Kapı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 222.
- 12 Bu konuda geniş bilgi için bk. Harun Tolasa, *Sehî, Lâtîfi, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 98-123.
- 13 Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005, s. 10.
- 14 *Age.*, s. 89.
- 15 Gezgin, *age.*, s. 19.
- 16 *Age.*, s. 263.
- 17 *Age.*, s. 256.
- 18 *Age.*, s. 236.

- 19 Ünaydın, *age.*, s. 46.
 20 *Age.*, s. 249.
 21 Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Edebiyatları*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005, s. 255.
 22 *Age.*, s. 293.
 23 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 2. bs., İletişim, İstanbul, 2000, s. 12.
 24 *Age.*, s. 80-81.
 25 Halit Fahri Ozansoy, *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1970, s.IX.
 26 *Age.*, s. 58
 27 Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966, s. 82.
 28 Yusuf Ziya Ortaç, *Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1960, s. 121.
 29 Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbüâli*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 137.
 30 Orhan Okay, *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti*, 2. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 64.
 31 Nazan Bekiroğlu, *Şâir Nigar Hanım*, 2. bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s.150.
 32 Bu konuda geniş bilgi için bk. Ernest Kretschmer, *Beden Yapısı ve Karakter*, (çev. Dr. Mümtaz Turhan), Ankara, 1943.
 33 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, 11. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 63.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, Beşir, *Ömrüm Benim Bir Ateşti Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı*, 3. bs., Kapı Yayınları, İstanbul, 2006.
 Bekiroğlu, Nazan, *Şâir Nigar Hanım*, 2. bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
 Gezgin, Hakkı Süha, *Edebî Portreler*, Ötüken, İstanbul, 2005.
 Hisar, Abdülhak Şinasi, *Geçmiş Zaman Edebiyatları*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005.
 Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, 11. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.
 Karaalioglu, Seyit Kemal, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
 Kısakürek, Necip Fâzıl, *Bâbüâli*, 2. bs., Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1976.
 Okay, Orhan, *Silik Fotoğraflar*, 2. bs., Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005.
 ..... *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti*, 2. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.
 Ortaç, Yusuf Ziya, *Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1960.
 ..... *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966.
 Ozansoy, Halid Fahri, *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1970.
 Özkanlı, Ümit, *Sanat ve Sanatçı Bağlamında Otoportre ve Portre*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2006.
 Pala, İskender, "Kıyâfetnâme", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
 Tolasa, Harun, *Sehî, Lâtîfi, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
 Ünaydın, Ruşen Eşref, *Diyorlar ki*, Dersaadet - Kanaat Matbaası, 1334.